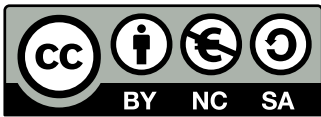

ANTIDISCRIMINATIEDATA: PRAKTIJEN WERELDWIJD
EN VISIES VAN STUDENTEN EN STAF VAN KLEUR

SAMENVATTING EN AANDACHTPUNTEN
VOOR DE TOEKOMST

De Jonge Akademie
2022

2022 De Jonge Akademie

© Sommige rechten zijn voorbehouden

Voor deze uitgave zijn gebruiksrechten van toepassing zoals vastgelegd in de Creative Commonslicentie, naamsvermelding 4.0 Nederland. (CC BY-NC-SA 4.0)

DE JONGE AKADEMIE

Postbus 19121, 1000 GC Amsterdam

T 020 551 0702

E dja@knaw.nl

www.dejongeakademie.nl

De Jonge Akademie is een zelfstandig onderdeel van de [Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen \(KNAW\)](#)

Digitale versie beschikbaar op www.dejongeakademie.nl

Tekst: Saskia Bonjour, Sharon van Geldere, Shanelle Hasselbaink, Chaima Nbigui, Shivano Raghoenathsingh, Rozemarijn Stadens en Linnet Taylor

Vertaling: Livewords

Vormgeving: Ellen Bouma

Deze publicatie kan als volgt worden aangehaald: Saskia Bonjour, Sharon van Geldere, Shanelle Hasselbaink, Chaima Nbigui, Shivano Raghoenathsingh, Rozemarijn Stadens en Linnet Taylor (2022). *Antidiscriminatie data: praktijken wereldwijd en visies van studenten en staf van kleur. Samenvatting en aandachtspunten voor de toekomst*. De Jonge Akademie, Amsterdam.

De Jonge Akademie beoogt een bijdrage te leveren aan een geïnformeerde en genuanceerde discussie over dataverzameling ter bestrijding van etnische discriminatie en racisme aan Nederlandse universiteiten. Op dit moment zijn er geen data beschikbaar over migratieachtergrond, etniciteit of racialisering (oftewel: beschouwd als behorend tot een bepaald 'ras') van de medewerkers van Nederlandse universiteiten. Van studenten is alleen de migratieachtergrond bekend. Er gaan steeds meer stemmen op om dergelijke data te verzamelen als basis voor effectief diversiteitsbeleid, maar dat stuit ook op veel weerstand. Statistische data waarin mensen in etnische en raciale categorieën worden ingedeeld kunnen bijdragen aan uitsluiting en discriminatie, bijvoorbeeld wanneer politici stellen dat er 'te veel' mensen van een bepaalde categorie in een land zijn. Dergelijke data worden echter ook gebruikt om etnische discriminatie en racisme te identificeren, te begrijpen en te bestrijden.

De Jonge Akademie heeft daarom twee studies uitgevoerd. De eerste studie verkent de manieren waarop universiteiten in andere landen data verzamelen ter bestrijding van etnische discriminatie en racisme. De resultaten van deze studie, die is uitgevoerd door Sharon van Geldere, Rozemarijn Stadens en Linnet Taylor, vindt u in het rapport *Dataverzameling ter bestrijding van discriminatie aan universiteiten: een verkenning van buiten Nederland toegepaste vragenlijstmethoden*. De tweede studie betrof een verkenning van verschillende visies van mensen van kleur uit de universitaire gemeenschap op dataverzameling over etniciteit en racialisering. Deze studie is uitgevoerd door Saskia Bonjour, Shanelle Hasselbaink, Chaima Nbigui, en Shivano Raghoenathsingh en is gepubliceerd onder de titel *Een verkenning van visies van staf en studenten van kleur op anti-discriminatie data*. De bevindingen van deze studies worden hieronder samengevat. De volledige teksten van de rapporten zijn te vinden op de [website van De Jonge Akademie](#)

Dataverzameling ter bestrijding van discriminatie aan universiteiten: een verkenning van buiten Nederland toegepaste vragenlijstmethoden

- Dit onderzoek werd uitgevoerd om informatie te verzamelen voor het project van De Jonge Akademie over (zelf)categorisering aan Nederlandse universiteiten, dat werd opgezet om inzicht te krijgen in zowel de praktijk als de visies met betrekking tot etnische en geracialiseerde categorieën die aan universiteiten worden gebruikt als onderdeel van het antidiscriminatiebeleid. We vroegen zelf-identificatievragenlijsten op van instellingen in verschillende landen en interviewden waar mogelijk personen die betrokken waren bij het afnemen om hun beweegredenen en doelstellingen te begrijpen.
- In het kader van de nationale wet- en regelgeving inzake gelijkheid in hun land en de daarmee samenhangende vereisten van de instelling verzamelen academische instellingen gegevens over de persoonlijke achtergrond van mensen, zoals hun etnische identiteit, lidmaatschap van sociale groepen en juridische en fysieke kenmerken. De manier waarop deze gegevensverzameling plaatsvindt, varieert sterk per land en per instelling.
- Er is sprake van enig verschil in de redenen waarom instellingen gegevens verzamelen, welke gegevens zij verzamelen en het soort verantwoording dat de basis vormt van deze dataverzameling en die ermee kan worden afgelegd. Er is geen sprake van een specifieke aanpak of prioriteiten die wij als dominant kunnen aanwijzen; de lokale geschiedenis en omstandigheden lijken daarin bepalend.
- In de EU bestaat er geen juridische belemmering voor het verzamelen van dergelijke informatie, maar op basis van de gegevensbeschermingswetgeving is er wel eerst een rechtsgrond vereist. Hierdoor is het verzamelen van gegevens voor de bestrijding van racisme een kwestie van politieke wil, net als het bestaan/instellen van toezicht om daadwerkelijk iets te kunnen doen met de data.
- Wij hebben een aantal beschermingsmaatregelen en kenmerken geïdentificeerd waardoor met vragenlijsten de diversiteit effectiever in kaart kan worden gebracht en waardoor werknemers meer het gevoel hebben dat de data op betrouwbare wijze worden gebruikt en beheerd, namelijk:
 - deelnemers de mogelijkheid bieden om de verstrekte informatie aan te passen;
 - de mogelijkheid bieden om uitleg te geven bij de gegeven antwoorden;

- deelnemers toestaan om meerdere vakjes aan te vinken om meervoudige identiteiten aan te geven;
 - erkennen dat er veel meer mogelijke identificaties zijn dan realistisch gezien kunnen worden opgenomen in vragenlijsten;
 - de bredere doelstelling van de vragenlijst toelichten en aangeven waarvoor de informatie wel en niet wordt gebruikt;
 - duidelijkheid over gegevensbeheer en privacy: bindende verklaringen over beperking van toegang en doelstelling.
- Op basis van de voor dit project verzamelde vragenlijsten zagen we een verschil tussen het gebruik van data voor toezicht op de diversiteit van de instelling (d.w.z. verantwoording van de instelling naar de overheid of naar instellingen voor gelijke behandeling) en het gebruik van data als hulpmiddel in de strijd tegen racisme (eventueel anders van vorm, en ontstaan naar aanleiding van de vraag naar de verantwoording van instellingen naar het personeel toe).

Een verkenning van visies van staf en studenten van kleur op antidiscriminatiegegevens

Studenten en staf uit gediscrimineerde groepen zouden een centrale rol moeten spelen in besluitvorming over antidiscriminatiebeleid van universiteiten. Mocht er in het kader van discriminatiebeleid voor dataverzameling worden gekozen, dan dienen deze studenten en staf inspraak te hebben in het proces van verzameling, analyse en publicatie van data. Dit project verkent daarom de visies op dataverzameling onder studenten en staf van kleur van Nederlandse universiteiten.

Dit rapport is gebaseerd op interviews met elf medewerkers van kleur van Nederlandse universiteiten en vijf vertegenwoordigers van multiculturele en/of antiracistische studentenorganisaties. De bevindingen die wij hier presenteren zijn een eerste verkenning: zij bieden geen representatief beeld van de visies van staf en studenten van kleur in Nederland op antidiscriminatiegegevens. Aangezien een representatieve studie met de beschikbare middelen niet haalbaar was, hebben wij ons tot doel gesteld om zo breed mogelijk te verkennen welke verschillende visies er bestaan. Harde conclusies en aanbevelingen kunnen wij op grond van deze verkenning niet formuleren. Wel lichten wij hier aandachtspunten uit, waarvan wij hopen dat ze zullen worden meegenomen in toekomstige discussies.

Een meerderheid van onze respondenten is voorstander van dataverzameling ter bestrijding van etnische discriminatie en racisme. Een zekere terughoudendheid kenmerkt echter ook de meeste voorstanders: zij zien dataverzameling als een 'noodzakelijk kwaad'.

Het belangrijkste argument van voorstanders van dataverzameling, is dat kwantitatieve data nodig zijn als bewijs dat racisme en etnische discriminatie voorkomen op de universiteit: 'zonder data geloven ze je niet als je over racisme spreekt'. Een andere respondent spreekt over het 'legitiem maken van de ervaringen van mensen van kleur'.

Voor een minderheid van onze respondenten wegen de nadelen van kwantitatieve dataverzameling zwaarder dan de voordelen. Zij wijzen op het gevaar van het 'in hokjes stoppen' van mensen. In plaats van mensen te categoriseren zou de universiteit zelf het onderwerp van onderzoek moeten zijn. Deze respondenten zien liever dat kwalitatief wordt onderzocht voor wie de universiteit geen gastvrije en veilige ruimte is, en waarom niet.

Participatie en inspraak in het proces van dataverzameling en analyse is voor veel van onze respondenten cruciaal. Meerdere respondenten benadrukken dat categorieën in antidiscriminatie data samen moeten worden bepaald met de mensen waar het over gaat: de mensen die te maken krijgen met etnische discriminatie en racisme. Alleen door participatie kan stigmatiserende classificatie worden voorkomen.

Vrijwel alle respondenten geven de voorkeur aan zelfcategorisering, waarbij studenten en staf wordt gevraagd zichzelf te categoriseren, boven categorisatie door derden op basis van data uit bevolkingsstatistiek (zoals op dit moment gebruikelijk is in Nederland). In de ogen van deze respondenten is het cruciaal om staf en studenten van kleur zeggenschap te geven over de manier waarop zij worden gecategoriseerd bij de verzameling van antidiscriminatie data.

Bepalend voor het standpunt van respondenten over dataverzameling is hun vertrouwen of gebrek daaraan in de instituties die deze data verzamelen. In de nasleep van het toeslagenschandaal is het vertrouwen van onze respondenten in de overheid ernstig aangetast. Veel respondenten hebben evenmin voldoende vertrouwen in universiteiten en hun besturen. Dit vertrouwen kan alleen herwonnen worden indien universiteiten en andere overheidsinstellingen laten zien dat data wordt verzameld en gebruikt op een manier die minderheden niet schaadt, maar baat.

Voor veel onze respondenten is het belangrijk dat de categorieën die bij dataverzameling gebruikt worden passen bij hun zelfidentificatie, zodat ze 'zichzelf herkennen' in een *survey*. Anderen denken liever strategischer na over categorieën: in hun ogen is het doel van categorieën in dataverzameling niet in de eerste plaats om de complexiteit en gelaagdheid van iedere individuele identiteit te vangen, maar om beleid of interventies mogelijk te maken die de belangen van minderheden dienen.

Veel van onze respondenten geven de voorkeur aan zelfcategorisering via categorieën op basis van 'herkomst' of 'afkomst'. In een categorie gebaseerd op geografische herkomst en familiegeschiedenis wordt in hun ogen hun identiteit het best gevangen. Een enkele respondent geeft de voorkeur aan vragen over nationaliteit of geboorteplaats. Volgens meerdere respondenten dient religie onderdeel te zijn van dataverzameling ter bestrijding van etnische discriminatie en racisme.

Een ruime meerderheid van de respondenten benadrukt dat dataverzameling over etniciteit en racialisering alleen onvoldoende is om ongelijkheid en discriminatie te begrijpen en bestrijden. Dataverzameling zou met name ook gender, seksualiteit, sociaaleconomische achtergrond, beperking, en geografische afkomst in Nederland in kaart moeten brengen.

Meerdere respondenten geven aan dat zij het beantwoorden van vragen over etniciteit en racialisering als belastend en confronterend ervaren. Zij benadrukken het belang van zorg voor respondenten, zowel voor, tijdens, als na dataverzameling.